

Regio Zwolle laat Nederland klimaatbestendig groeien

Een plan van doorpakken om als NOVI-gebied te bouwen aan de
delta van de toekomst

Werkdocument 8 Januari 2021

Inhoudsopgave

Toekomstperspectief: Een vogelvlucht door regio Zwolle in 2075	3
1. Inleiding	5
2. Hier staan we voor: Opgave, ambitie, meerwaarde.....	7
2.1 Opgave regio Zwolle	7
2.2 Ambitie NOVI-gebied	9
2.3 Meerwaarde NOVI-gebied	10
3. Hier kan Nederland klimaatbestendig groeien: gebiedsbeschrijving.....	12
3.1 Regio Zwolle is Nederland	12
3.2 Klimaatbestendige groeiregio	13
3.3 Klimaat is water	14
3.4 Het DNA van Regio Zwolle	15
4. Zo gaan we het doen: Aanpak, werkwijze, resultaten	17
4.1 NOVI-status als combinerende factor.....	17
4.2 Aanpak en werkwijze.....	19
4.2.1 Een vliegende start (0-2 jaar).....	20
4.2.2 Doorbouwen (2-4 jaar)	21
4.2.3 Samenhang versterken (4-8 jaar)	22
5. Dit is er nodig: Organisatie en financiën	25
5.1 Organisatie	25
5.2 Financiën	25
6. Beeldende samenvatting: Klimaatbestendige groeiregio Zwolle	27

Toekomstperspectief: Een vogelvlucht door regio Zwolle in 2075

“Zoals nadenken en studie het verstand ten goede komen, zo bevorderen handelen en doen de praktische bedrevenheid” – Cato (Romeinse oudheid)

Het is 2075. In vogelvlucht over regio Zwolle is goed zichtbaar hoe de delta van de toekomst erin is geslaagd het stedelijk gebied, het water en het platteland met elkaar te verweven. Vechten tegen het water heeft plaatsgemaakt voor leven met water. Hier kan je klimaatbestendig en comfortabel wonen en werken in zowel extreem natte als extreem droge en hete weersomstandigheden. Het aantal inwoners is sterk gegroeid en de economie is vitaal. Een fijnmazig openbaar vervoernetwerk brengt inwoners binnen een uur overal in de regio. Fietssnelwegen verbinden de woongebieden. De kwaliteit van leven is hoog in regio Zwolle.

De regio Zwolle is een internationaal gerespecteerd voorbeeld van een innovatief deltagebied. Overheid, onderwijs, ondernemers en maatschappelijke organisaties zien klimaatadaptatie als een gezamenlijk belang. Grensontkennende samenwerking maakt de weg vrij voor een integraal klimaatbestendig systeem. Alle ontwikkelingen gaan uit van een bondgenootschap met het water en de natuur.

Het water baant zich op natuurlijke wijze een weg vanuit het Oosten, van hoog naar laag. De beken in Twente zijn weer echte beekdalen, waarin water in de winter ruimte krijgt en achterblijft in grote (spaar)bekkens voor (drink)water in droge zomers. De beekdalen lopen door tot in de bebouwing en geven het stedelijk gebied met groen ruimte en verkoeling om hoosbuien en hitte op te vangen.

Stedelijke bebouwing gaat naadloos over in het landschap. Grote gebouwen zijn voorzien van groene gevels, op alle daken liggen zonnepanelen. Veel gebouwen en bruggen zijn van hout uit regionale productiebossen.

In regio Zwolle heerst een cultuur van nabuurschap, van samenwerken in netwerken, we gunnen elkaar ruimte, podium en succes. We kennen elkaar, we leven samen in hechte, inclusieve gemeenschappen. Professionals en inwoners creëerden samen een uitgekiend groenblauw. In regio Zwolle voelt iedereen zich een deltawerker. Een flink deel van de landbouwgronden in de regio Zwolle heeft plaatsgemaakt voor bossen, groene buffergebieden langs de rivieren, moerassige veengebieden en nieuwe woongebieden.

De Vecht meandert weer als natuurlijke klimaatas met een hogere rivierbedding en brengt water naar de landgoederen met hun statige groene bomen. We gebruiken de oude laaglandrivier niet meer als afvoer. Het landschap beweegt mee met de droge en natte perioden.

IJssel en Vecht hebben ruimte gekregen, deels door dijkverlegging, deels door 's winters een deel van de hoogwatergolf over de dijk te laten stromen. Deze overloop vangen we op in robuust groenblauw van woonwijken en landelijk gebied. Bij alle ingrepen in het landschap houden we rekening met klimaatverandering. Wegen en spoorlijnen geleiden het water naar plekken die ingericht zijn voor natte natuur. In de IJssel zijn stuwen en vistrappen aangebracht om de rivier ook in droge zomers bevaarbaar te houden.

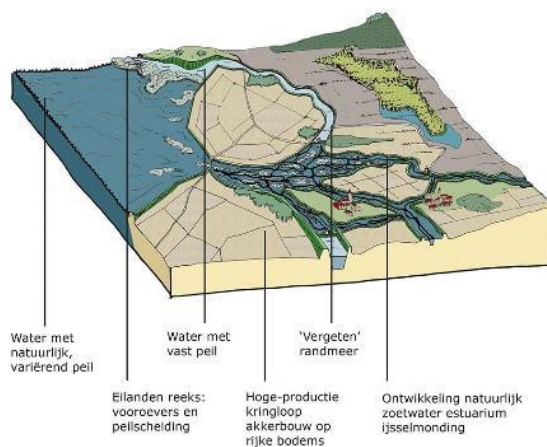
Het gebied ten zuiden van Zwolle kreeg haar oude functie van wateropvang terug. In dit gebied kun je uniek wonen in kleine woonclusters op dekzandruggen en verhogingen in het landschap.

In de delta van regio Zwolle is water de belangrijkste leverancier voor warmte en verkoeling. Lokaal winnen we elektriciteit uit de stroming van rivierwater, maar bovenal gebruiken we water voor

warmtewisseling. Als vast onderdeel van de gebiedsinrichting zijn woon- en werkgebieden overal in de delta daarom fijn dooraderd met oppervlaktewater. Elektriciteit wekken we op met wind in de polders en in de vroegere ontginningsgebieden zien we velden met zonnepanelen, waaronder we water kunnen bergen.

De Mastenbroekerpolder is vernat en vormt samen met de Wieden en Weerribben het grootste Europese Wetland, waarin de natuur vormgeeft aan het landschap. De ontvening is gestopt, het veen groeit weer. Van over de hele wereld komen toeristen naar de regio om te genieten van blauwe, witte en paarse reigers, blauwborsten, elanden en bevers. Je kunt er kanoën en vissen op paling, steur en snoek. Om in de avond in het decor van oude Hanzesteden en Zuiderzeehavens culinair te genieten van lokale streekproducten.

Regio Zwolle, de delta van de toekomst, is met een toolbox vol robuuste klimaatoplossingen een inspiratiebron voor Nederland en andere deltagebieden in de wereld.

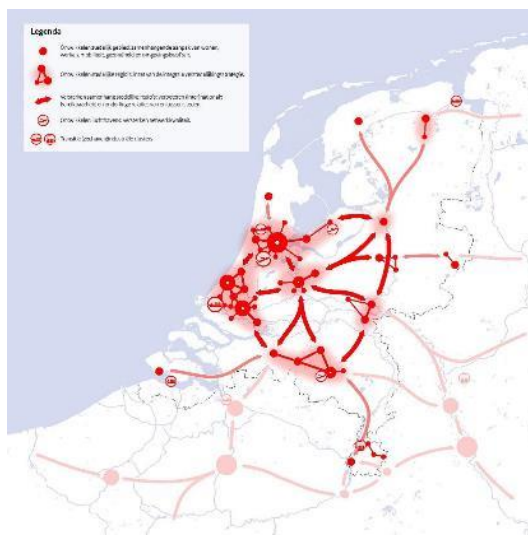

Figuur: Toekomstbeeld Regio Zwolle

Uit WUR-Rapport: Een natuurlijker toekomst voor Nederland in 2120 – Dec 2019

1. Inleiding

De kern van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) is het nemen van verantwoordelijkheid over de generaties heen. Hoe we nu omgaan met de veranderingen die op ons afkomen, bepaalt het toekomstperspectief van volgende generaties. De NOVI omvat de langetermijnvisie van het Rijk wat betreft de ontwikkeling van de toekomstige leefomgeving van Nederland. In dit kader zijn acht voorlopige NOVI-gebieden benoemd, waarbinnen Rijk en regio samen een extra impuls geven aan grote transities, passend bij de NOVI-prioriteiten, en extra steun geven aan de aanpak van grote, integrale, fysieke opgaven, die belangrijk zijn voor Nederland als geheel. Een van deze voorlopige NOVI-gebieden is de regio Zwolle. Regio Zwolle wil haar status als NOVI-gebied bestendigen en heeft daartoe het plan 'Klimaatbestendige groeiregio Zwolle' opgesteld: een plan van doorpakken om de regionale (en nationale) groeiopgave van de komende decennia te benutten om een klimaatrobuuste, aantrekkelijke woon- en leefomgeving te realiseren.

Figuur: NOVI, Regio Zwolle als onderdeel stedelijke netwerk Nederland

Regio Zwolle - groeiregio

Regio Zwolle is een groeiregio, een regio waar bedrijvigheid, werkgelegenheid en bevolking bovengemiddeld groeien en die zich ontwikkelt tot een van de motoren van de Nederlandse economie. Als groeiregio staat regio Zwolle daarbij voor uitdagingen op het gebied van wonen, landbouw, mobiliteit, energie, werken en klimaat. Het is de ambitie van de regio om de stedelijke en economische groei zodanig vorm te geven, dat er fysiek (inrichting) en mentaal ruimte ontstaat om in te spelen op klimaatverandering en de noodzakelijke transities te maken ten aanzien van de bovengenoemde uitdagingen. Zo wordt op een duurzaam verantwoorde manier vormgegeven aan het nieuwe landschap van Nederland, met extra aandacht voor het (landelijke) watersysteem. Daarbij wordt geredeneerd vanuit de bestaande kenmerken (DNA) van de regio, behoud van de kwaliteit van leefomgeving en bereikbaarheid en ruimte voor ontwikkeling.

NOVI-gebied regio Zwolle

De regio gelooft in een klimaatbestendige groeiregio Zwolle. Waarin het nu en in de toekomst prettig leven en werken is en klimaatadaptief handelen de normaalste zaak van de wereld is. Met voorlopers als het netwerk IJssel-Vechtdelta is de regio al jaren bezig om op gebiedsniveau de veerkracht te vergroten en stapsgewijs te werken aan een waterrobuust en klimaatbestendig landschap. De ambitie is om regio Zwolle, als NOVI-gebied en voorbeeldregio, te ontwikkelen tot de delta van de toekomst: een klimaatrobuuste, blijvend aantrekkelijke woon- en leefomgeving en een economisch vitale regio. En daarmee invulling te geven aan de groeiopgave, de opgave van klimaatverandering,

de impact hiervan op de regio en het realiseren van evenwichtige ontwikkeling van stad en ommeland tot een klimaatrobuuste leefomgeving richting 2050-2100. Het bestendigen van de status als NOVI-gebied brengt Rijk en regio samen in het realiseren van deze ambitie, door samenhang en samenwerking te stimuleren en door verbinding, versnelling en vernieuwing mogelijk te maken op een aantal grote, integrale, fysieke opgaven. Voor de regio Zwolle én voor Nederland.

Leeswijzer

Het plan van aanpak 'Klimaatbestendige groeiregio Zwolle' bestaat uit vier delen. In de eerste plaats worden de opgave en ambitie nader toegelicht, evenals de meerwaarde van het zijn van NOVI-gebied en hoe dit bijdraagt aan het verwezenlijken van de ambitie (hoofdstuk 2). Hoofdstuk 3 geeft inkleuring aan het speelveld. Het beschrijft de regio, gaat in op de transitieopgaven waar de regio voor staat, het belang van water en hoe er in de regio samengewerkt wordt aan de delta van de toekomst. Hoofdstuk 4 maakt de voorziene aanpak en werkwijze als NOVI-gebied concreet en benoemt de daarbij beoogde resultaten. Tot slot worden de organisatie en financiën toegelicht, die nodig zijn om de ambitie en aanpak te realiseren (hoofdstuk 5).

2. Hier staan we voor: Opgave, ambitie, meerwaarde

2.1 Opgave regio Zwolle

Regio Zwolle is een groeiregio, een regio waar bedrijvigheid, werkgelegenheid en bevolking bovengemiddeld groeien en die zich ontwikkelt tot een van de motoren van de Nederlandse economie. De regio staat daarbij voor dezelfde uitdagingen als waar Nederland voor staat; de grote transitieopgaven op het gebied van wonen, landbouw, mobiliteit, energie, werken en klimaat. Door op het niveau van de regio aan de slag te gaan met deze transitieopgaven c.q. uitdagingen, kan goed geëxperimenteerd worden met aanpakken en oplossingen en kunnen interessante uitkomsten worden toegepast in heel Nederland.

Figuur: Opgaven in de Regio, uit Omgevingsagenda Oost

Naast de verbinding met de nationale (en internationale) opgaven, is de regio-specifieke opgave van regio Zwolle drieledig:

1. **Groeiopgave:** De opgave om groei te faciliteren en de ruimte te geven, zowel op economisch vlak, op het gebied van werk(gelegenheid), als fysiek in de vorm van wonen en mobiliteit;
2. **Klimaatopgave:** De opgave om in te spelen op de impact van klimaatverandering op de regio – met name op het watersysteem, dat hierdoor tegen zijn grenzen aanloopt – en de weerbaarheid om met deze impact om te gaan te vergroten;
3. **Opgave van balans en evenwicht:** De opgave om de noodzakelijke schaa sprong te maken, met oog voor balans tussen stad en platteland en evenwicht tussen economische groei

(welvaart) enerzijds en welzijn (brede welvaart) anderzijds. Deze schaa sprong is veelzijdig, het gaat om zowel om kwantiteit als kwaliteit: de groei van inwoners en werk én het anders vormgeven van wonen, economie, landbouw en mobiliteit, door gebruik te maken van lokale duurzame energie, gebiedseigen grondstoffen (circulair) en klimaatadaptief te werken.

Nederland en regio Zwolle groeien en blijven de komende jaren flink doorgroeien. De aantrekkelijke woonomgeving en goede bereikbaarheid geven regio Zwolle aantrekkingskracht. De regio heeft de potentie om door te groeien tot de vierde economische topregio van Nederland en staat daarbij voor een noodzakelijke schaa sprong, om deze groei de ruimte te geven. Dat vraagt om economische structuurversterking. Door het innovatief vermogen van het MKB (76% van de bedrijven in de regio, samen goed van 60% van de werkgelegenheid) te versterken, door te investeren in circulair ondernemen en nieuwe verdienmodellen. En door nieuwe vormen van bedrijvigheid aan te trekken en te stimuleren. Deze economische structuurversterking gaat gepaard met een groei in werk en werkgelegenheid. Meer mensen die wonen en/of werkzaam zijn in de regio, maakt dat er een groeiopgave ligt van minimaal 40.000 woningen tot 2040¹ en dat het huidige mobiliteitssysteem onder druk komt te staan. Met groei van de economie, werkgelegenheid en het aantal inwoners, moet ook de bereikbaarheid versterkt worden. Bijvoorbeeld door de bestaande railinfrastructuur te versterken, als onderdeel van de positie van Zwolle als nationaal ov-knooppunt in het 'Toekomstbeeld OV 2040'.²

De regio is een deltagebied dat gekenmerkt wordt door hoge, droge zandgronden, een rivierenlandschap met dekzandruggen, (diepe) polders en veenweidegebieden. Belangrijke elementen zijn daarnaast de open verbinding met het IJsselmeer en de rivierafvoeren van de Vecht en de IJssel. De open verbinding bepaalt voor grote delen van de regio het grondwaterpeil en de omstandigheden voor drooglegging van woningen en (zoute) kwel van polders. Dit heeft een directe relatie met gezondheid, landbouw en natuur. Klimaatverandering heeft invloed op het watersysteem in de regio Zwolle – als onderdeel van het landelijk systeem. Uit onderzoek blijkt dat het watersysteem in de regio Zwolle rond 2050 tegen zijn grenzen aanloopt. Ook nu al is de impact van klimaatverandering merkbaar. De steeds extremer wordende omstandigheden veroorzaken soms een bijzonder hoog waterpeil waardoor wateroverlast ontstaat en de risico's voor overstromingen toenemen. Soms veroorzaakt het juist een bijzonder laag waterpeil, met verdroging tot gevolg. Dit wordt versterkt door botsende systemen van veel versus weinig afvoer uit het achterland en stormopzet versus afluende wind op het IJsselmeer. Het is de opgave om van 'kwetsbaarheid' naar 'weerbaarheid' te gaan. Waarbij keuzes van nu op het gebied van wonen, landschap en watersystemen, de toekomstbestendigheid en weerbaarheid van later bepalen.

De Veerallee in Zwolle is overstroomd tijdens de Zuiderzeevloed (13 januari 1916)

¹ Omgevingsagenda Oost-Nederland, p.39 en 63 (juni 2020)

² Toekomstbeeld OV 2040, p. 16 (februari 2019)

Bij het nastreven van een positie als vierde economische topregio van Nederland, streeft Regio Zwolle naar duurzaam verantwoorde groei. Groei waarbij oog is voor de balans tussen stad en platteland, waarbij verstedelijking gebeurt met behoud van landschap en leefklimaat en waarbij de ontwikkeling en aanzuigende werking van de stad Zwolle niet ten koste gaat van het ommeland. Groei die, bovendien, gericht is op een kwalitatieve leefomgeving voor inwoners en een aantrekkelijk klimaat voor ondernemers en bezoekers. Regio Zwolle scoort hoog als het gaat om brede welvaart en het is de opgave om bij de snelle groei die de regio doormaakt, oog te houden voor het welzijn van de inwoners en zaken als sociale vooruitgang, inkomensgelijkheid, vrije tijd, gezondheid, onderwijs en de kwaliteit van de leefomgeving. Het is de opgave om te groeien in balans, waarbij economische en ruimtelijke groei hand in hand gaan met de versterking van brede welvaart en welzijn in de regio.

Deze drie opgaven zijn met elkaar verweven en vragen om een integrale ambitie en aanpak. Anticiperen op het veranderende klimaat en oog houden voor het welzijn van mensen is van belang om de positie van krachtige economische regio te kunnen blijven innemen: alleen in een veilige, toekomstbestendige en leefbare delta, met een robuust watersysteem, kan de economische transformatie in regio Zwolle zijn beslag krijgen.

2.2 Ambitie NOVI-gebied

De ambitie is om integraal te werken aan alle drie de hierboven genoemde opgaven. De ambitie is om 'NOVI-gebied regio Zwolle' te ontwikkelen tot de delta van de toekomst: een klimaatrobuuste, voorbeeldregio met een blijvend aantrekkelijke woon- en leefomgeving en een vitale economie. En daarmee invulling te geven aan de groeiopgave, de opgave van klimaatverandering, en het realiseren van evenwichtige ontwikkeling van stad en ommeland tot een klimaatrobuuste leefomgeving richting 2050-2100.

De toenemende ruimtevraag voor wonen, mobiliteit en energietransities maakt dat er nu keuzes gemaakt moeten worden voor de inrichting van het landschap van morgen. In de delta van de toekomst geeft regio Zwolle het nieuwe klimaatadaptieve landschap van Nederland vorm. Een delta waarin stedelijk gebied, het water en het platteland met elkaar verweven zijn. En waar mensen klimaatbestendig en comfortabel kunnen wonen en werken, kunnen leven. Klimaatverandering wordt meegenomen in alle acties die ondernomen worden, als fundament onder alle ontwikkelingen.

Werkend aan en in de delta van de toekomst, wil regio Zwolle de inrichting van stad en land anders vormgeven dan de afgelopen decennia, onder anderen met:

- Een robuust groenblauw netwerk in woon- en werkgebieden, om hoosbuien op te vangen en met waterberging om (beperkte) overstromingen op te vangen. Om water vast te houden in perioden van droogte en verkoeling te bieden in perioden van hitte;
- Wegen en spoorlijnen die water kunnen geleiden en water vasthouden in perioden van droogte;
- Veenpolders en gebieden die vernatten met natuurlijke waterpeilen en waar bodemdaling en stikstofuitstoot door verdroging van veen zijn gestopt. Waar streekelijke landbouw een plek heeft en bijdraagt aan toerisme;
- Weteringen, beken en rivieren die (weer) ruimte krijgen;
- (Thermische) energie uit (grond)water die voor warmte én verkoeling zorgt.
- Woningen natuurinclusief en biobased bouwen met zoveel mogelijk gebiedseigen grondstoffen zoals hout uit lokale bossen en natuurlijke isolatiematerialen.

2.3 Meerwaarde NOVI-gebied

In de NOVI-gebieden werken Rijk, provincies, gemeenten, waterschappen en maatschappelijke partijen samen aan nieuwe oplossingen voor complexe opgaven in de fysieke leefomgeving, daarbij voortbouwend op lopende Rijk-regio-samenwerking in het gebied. Het doel van een NOVI-gebied is het oppakken en verder brengen van (onderdelen van) grote en geïntegreerde (transitie)opgaven in de fysieke leefomgeving, die essentieel zijn voor het betreffende gebied en voor Nederland als geheel en waarbij de nationale belangen onmiskenbaar zijn op het terrein van verstedelijking, duurzame economie, energie/klimaat en/of landelijk gebied.³ Voor regio Zwolle betekent dit dat samen met het Rijk aan de slag gegaan wordt met de samenhang tussen verstedelijking, energietransitie, landbouwtransitie en mobiliteit passend bij de vervoersvraag van morgen, zowel lokaal als op gebieds- en systeemniveau. In het kader van de NOVI werkt Regio Zwolle aan de drievoudige opgave van groei, klimaat en balans en het realiseren van een klimaatrobuuste, aantrekkelijke woon en leefomgeving en duurzaam economisch groeipotentieel richting 2050-2100. Het regionale watersysteem en de verbinding daarvan met het landelijke watersysteem, vervult hierin een sleutelrol. De inrichting van het waterbeheer, heeft directe gevolgen voor de wonen, werken en leven in het gebied. Vier belangrijke ‘waterknoppen’ zijn hierin bepalend, deze worden in hoofdstuk 3 nader toegelicht.

Het bestendigen van de status als NOVI-gebied brengt Rijk en regio samen in het realiseren van deze ambitie, door samenhang en samenwerking te stimuleren en door verbinding, versnelling en vernieuwing mogelijk te maken op een aantal grote, samenhangende (klimaatrobuuste) fysieke opgaven: opgaven met betrekking tot wonen, bereikbaarheid, landelijk gebied, energie, duurzame economie en klimaat. In het NOVI-gebied komen losse projecten en innovaties, juist ook vanuit lopende trajecten en programma’s bij elkaar en wordt er langjarig commitment uitgesproken om samen te werken aan de delta van de toekomst. Binnen deze samenwerking wordt door de schalen (Rijk, provincie, waterschap en gemeente) en sectoren (waterschappen, Vitens, departementen) heen gewerkt. NOVI-gebied Regio Zwolle gaat over het samenbrengen en de krachtenbundeling van deelprogramma’s, vanuit een gezamenlijke stip op de horizon. Door samen te werken aan en in het NOVI-gebied wordt verbinding gerealiseerd op de inhoud, maar ook tussen organisaties, besturen en in nieuwe financieringsconstructies. Bovendien biedt de NOVI de kans om vernieuwing – in de vorm van vernieuwende klimaatoplossingen – en versnelling – het creëren van een sneeuwbal effect door trajecten te combineren – aan te brengen. Daarbij wordt niet alleen de denkracht van de betrokken partijen benut, maar gaan we vooral ook samenwerken aan de uitvoering van de plannen: samen DOEN.

Vraagstukken worden opgelost op de eigen schaal van de regio en leveren tegelijkertijd waardevolle inzichten, voorbeelden en inspiratie op voor andere regio’s. Middels de NOVI-status kan regio Zwolle laten zien hoe op een innovatieve en natuurlijke wijze de verschillende opgaven aan elkaar worden gekoppeld en hoe het geheel van opgaven en aanpakken meer kan opleveren dan de som der delen. Regio Zwolle kan zo aan Nederland, en de wereld, demonstreren hoe men in de toekomst klimaatadaptief groeit, leeft, woont, werkt en bestuurt in de delta. De delta van de toekomst.

³ [Nationale Omgevingsvisie. Duurzaam perspectief voor onze leefomgeving](#), p.168-169 (september 2020)

AANDACHTSPUNTEN

- Een **driedigedige opgave**, verbonden met de landelijke groei- en transitieopgaven:
 - Groei
 - Klimaat (water)
 - Balans en evenwicht
- De ambitie om te ontwikkelen tot de **delta van de toekomst**: een klimaatrobuuste, voorbeeldregio met een blijvend aantrekkelijke woon- en leefomgeving en een vitale economie
- De meerwaarde van NOVI-status zit in het samenbrengen van Rijk en regio in het realiseren van de ambitie, door samenhang en samenwerking te stimuleren en door verbinding, versnelling en vernieuwing mogelijk te maken op een aantal grote, samenhangende (klimaatrobuuste) fysieke opgaven. Het bundelen van denkkracht en vooral **samen DOEN**.

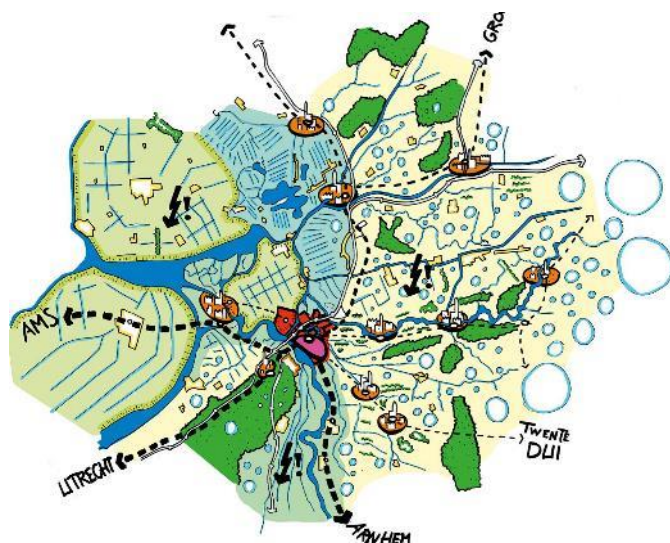
3. Hier kan Nederland klimaatbestendig groeien: gebiedsbeschrijving

3.1 Regio Zwolle is Nederland

Regio Zwolle is Nederland. Nederland in het klein. Alles wat Nederland kenmerkt, is te vinden in regio Zwolle. Neem de gemiddelde bevolking van 780.000 inwoners: inwoners die over hoog gehalte 'eigen kracht' beschikken, maar die ook de uitdagingen van inclusie en ontwikkeling ervaren (60% van de beroepsbevolking is opgeleid tot mbo-niveau 3). Regio Zwolle groeit gestaag en ontwikkelt zich up tempo, het inwoneraantal zal naar verwachting groeien naar zo'n 1.000.000 in 2050. De stad versterkt zich als kern van de regio, maar het feit dat stad en platteland steeds sterker op elkaar aangewezen raken, benadrukt het belang van verbinding en balans. De regio heeft hoogwaardige voorzieningen, beschikt over een schitterende leefomgeving, toegankelijke zorg en onderwijs van uitstekende kwaliteit. De regio heeft een solide kennisinfrastructuur, met innovatieve bedrijven in alle sectoren, vijf hbo- en acht mbo-instellingen en hoogwaardige netwerken.

Ook als delta lijkt de regio verrassend veel op Nederland. De regio kent een mix van rivierenlandschap, hoge droge zandgronden, veenweidegebieden en polder; alle Nederlandse landschappen zijn hier vertegenwoordigd. De gebieden met watertekorten en de gebieden waar het water via de IJssel en Vecht-delta in ruime mate naar het IJsselmeer stroomt, vormen één systeem. Klimateffecten zijn dan ook van urgente betekenis. In regio Zwolle wordt daarom gebouwd aan het nieuwe klimaatadaptieve landschap van Nederland: de delta van de toekomst.

Regio Zwolle heeft alles in huis en is tegelijkertijd integraal onderdeel van Nederland, een regio die verbonden is met het grotere geheel. Op het gebied van wonen, bereikbaarheid en economie is de regio Zwolle een volwaardig onderdeel van het stedelijk netwerk van Nederland. Met een economische groei van 3,0% in 2018 steekt de regio Zwolle boven het landelijke gemiddelde uit. De bijdrage aan de BV Nederland bedraagt 28,2 miljard euro BRP.⁴ Regio Zwolle vormt een groeiend alternatief voor de randstad-economie en is een van de best bereikbare regio's van Nederland. De stad Zwolle is een scharnierpunt van autowegen, waterwegen en spoorverbindingen – Zwolle is met spoorlijnen in maar liefst acht richtingen het tweede spoorknooppunt van Nederland. Bovendien is de regio, met haar ligging op het scharnierpunt van de oost-west/noord-zuid as, de (economische) verbinding met Noord- en Oost-Nederland, Noordrijn-Westfalen/Nedersaksen en de Baltische corridor.

Figuur: // uit //

⁴ Regio Zwolle monitor, CBS (2019)

3.2 Klimaatbestendige groeiregio

De inhoudelijke kern van NOVI-gebied 'Klimaatbestendige groeiregio Zwolle' gaat over het verbinden van (1) de onzekerheden en ontwikkelingen in het landelijke watersysteem op lange termijn (2100 e.v.), met (2) de groeiopgave rondom wonen en mobiliteit voor de komende 20 jaar en (3) transitie op het gebied van energie, landelijk gebied, wonen, mobiliteit en economie. De transitieopgaven vragen om een schaa sprong qua inhoud, vorm, financiering én organisatie. In de regio Zwolle is deze schaa sprong een kans om ook de watersysteem- en klimaatopgave vanaf begin mee te nemen en te verankeren, zodat ruimtelijke activiteiten en projecten bijdragen aan een robuuster en klimaatbestendig Nederland.

Nederland is een aantrekkelijk en welvarend land in de delta van Europa, met een hoog kennisniveau en een uitermate goed georganiseerde samenleving waarin eenieder zijn eigen deeltaken en verantwoordelijkheden heeft. Dit systeem, met per thema afspraken, normen, eigen instituties en financieringsstromen, loopt tegen haar grenzen aan nu de wereld aan het veranderen is. De concurrentiestrijd om ruimte voor wonen, energie, mobiliteit, water, landbouw, natuur doet hier nog een schep bovenop. Om perspectief te kunnen houden op een evenwichtige en kwalitatieve leefomgeving, is er geen ontkomen aan om zaken slim te combineren. Hoe we wonen, bouwen, bewegen, energie opwekken, werken en ons voedsel verbouwen zal de komende decennia veranderen. De toekomst vraagt om een breuk met het verleden. Het is daarbij urgent om nu actie te ondernemen: nu is het moment om het landschap anders in te richten en tijdig in te spelen op toekomstige veranderingen.

Het aanpassen van het land aan het veranderend klimaat is een van de grootste uitdagingen voor de manier waarop wij wonen, leven en werken. Het is bepalend voor hoe we omgaan en kijken naar ons landgebruik, de inrichting van het landschap, welzijn en welvaart. Door klimaatverandering staat het huidige gebruik van het landelijk gebied onder druk. Intensieve landbouw draagt bij aan stikstof dilemma's, achteruitgang van biodiversiteit en verlies van eigenheid van landschap. In een landschap dat al aan klimaatverandering onderhevig is, met gevolgen als extreme droogte of juist grote hoeveelheden neerslag, is een transitie naar duurzame landbouw noodzaak. Een transitie naar een vorm van landbouw, die in balans is met de omgeving en waarin gezond en veilig voedsel geproduceerd wordt op een duurzame manier. Daarnaast is de impact van de energietransitie enorm en heeft ook invloed op de verwarming van huizen en andere gebouwen, brandstof voor voertuigen en de hele energie-infrastructuur. De afspraken die gemaakt zijn over energietransitie vragen ruimte en fysieke inpassing van zonnevelden en windmolens, vaak in landelijk gebied.

Balans is de sleutel bij het formuleren van een totaalaanpak om in te spelen op al deze opgaven en transitie. In het nastreven van brede welvaart, waarin het welzijn van de inwoners een centrale plaats inneemt naast het vergroten van hun welvaart, wordt de regio gekenmerkt door de menselijke maat – binnen tien minuten vanuit Zwolle sta je op een station in het midden van een natuurgebied en loop je terug naar huis: stad en landschap zijn altijd dichtbij. Daarnaast wordt er bij het invullen van de groeiopgave gezocht naar balans tussen stad, ommeland en landelijk gebied. De groei van de stad Zwolle draagt bij aan de vooruitgang van de gehele regio. Maar Zwolle is alleen sterk met een sterke regio om zich heen. De groei van regio dient te allen tijde afgestemd te zijn op deze basiskwaliteit die de regio biedt.

Klimaatbestendige groei gaat verder dan de reguliere invulling van klimaatadaptatie. Klimaatbestendige groei gaat over (klimaat)verandering als uitgangspunt nemen in alles wat we doen, als fundament voor veerkracht. In de klimaatbestendige groeiregio wordt gedacht in mogelijkheden en vanuit het geheel, in plaats van uit de beperkingen in bestaande taken en

verantwoordelijkheden. Alleen zo dragen groei en de bijbehorende investeringen in de komende 20 jaar bij aan een robuuste delta, waarin het ook op lange termijn plezierig wonen en werken is.

3.3 Klimaat is water

Zeg je klimaat, dan zeg je water in de regio Zwolle. Leven met water zit van oudsher in de genen van de bewoners van de regio. Het was een zaak van overleven en samen hebben zij gestreden om droge voeten te houden en het land in de delta en op de hoge zandgronden bewerkbaar te maken. Vanaf de eerste bewoning hebben de bewoners het landschap in hun voordeel gebruikt en bewerkt. Waarbij het water(beheer) vaak bepalend was voor keuzes en landgebruik. Denk aan het ontstaan van de steden op de dekzandruggen en aan de rivieren; aan hoe het water handel en welvaart mogelijk maakte met het internationale samenwerkingsverband van handelaren en steden van de Hanze; of aan de terpboerderijen in Mastenbroeker polders, waar in de winter het water uit de IJssel haar weg door de delta zocht en vruchtbare rivierklei achter liet; de basis voor het hoogwaardig riet en uiteindelijk de tapijtindustrie. De aanleg van de Afsluitdijk in 1932, naar aanleiding van de Zuiderzeevloed van 1916, vormde een keerpunt. Eb en vloed verdwenen uit de regio. En daarmee veranderde de cultuur van leven met water van een hoog naar een laag bewustzijn en van afhankelijkheid naar (schijnbare) onafhankelijkheid door de inzet van techniek. Net als in West-Nederland werd het waterbeheer overgelaten aan specialisten en voor nieuwe woon- en werkgebieden werd gekozen voor polders en verdween het principe van waterberging van regen-rivier-, IJsselmeer- en Zuiderzeewater uit het landschap. De commissie Veerman (2007) en het Deltaprogramma schudden de regio wakker door naar de lange termijn te kijken. IJsselmeerpeilopzet, grotere pieken en dalen in rivierafvoer en perioden van veel regen en droogte door klimaatverandering brachten het besef terug dat de regio Zwolle een delta is en daarmee afhankelijk van keuzes in het landelijk watersysteem. En dat doorgaan op de traditionele manier zal vragen om steeds meer pompen en hogere dijken.

Waterknoppen

Het water in de regio stroomt af van de hoger gelegen gronden in het oosten en zuiden (Veluwe, Sallandse Heuvelrug en Drentsplateau), via beken en een stelsel van wateringen. De IJssel en Vecht voeren water onder vrij verval af naar het IJsselmeer. Door klimaatverandering en beslissingen (grenzen aan systeem na 2050) over het landelijk watersysteem staat dit regionale systeem onder druk. Bij verandering van het bestaande waterbeheer ontstaat er direct een conflict met het bestaande landgebruik, zowel in stedelijk als landelijk gebied, waardoor wonen, werken en natuur kwetsbaar kunnen worden. Vier 'waterknoppen' spelen hierbij een rol:

1. **Peil IJsselmeer;**
2. **Rivierafvoerverdeling;**
3. **Waterhuishouding ('spons') achterland regio Zwolle;**
4. **Groeiopgave.**

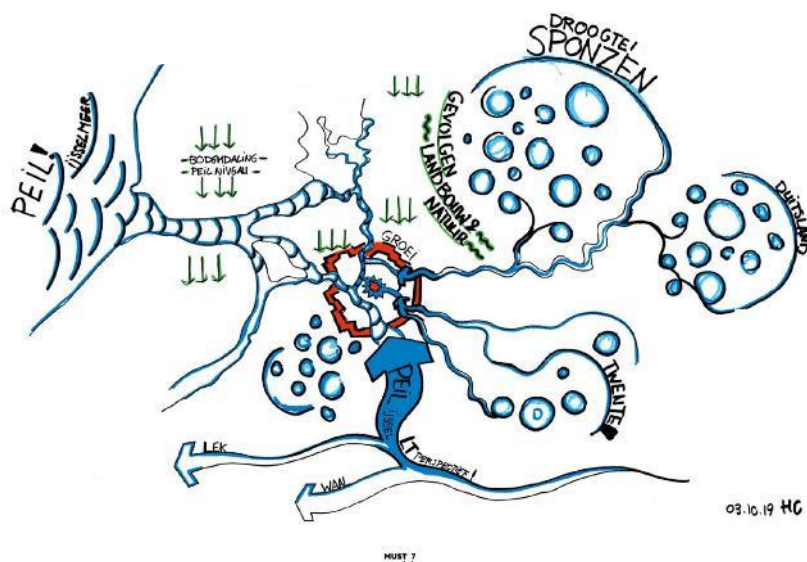
Een groot deel van het bestaande (grond)waterbeheer van de regio Zwolle wordt direct bepaald door het IJsselmeerpeil. Het niveau van de stadsgracht in Zwolle volgt bijvoorbeeld vrijwel 1 op 1 het IJsselmeerpeil. Na 2050 kan het IJsselmeerpeil veranderen om te voorzien in de behoefte aan voldoende zoetwater in droge perioden, om verzilting tegen te gaan en om water voor landbouw, natuur en drinkwater te garanderen. Daarnaast is een peilopzet een afweging om mee te groeien met de stijging van de zeespiegel.

Na 2050 kan mogelijk ook de rivierafvoerverdeling in extreme droge en natte situaties veranderen, inclusief de IJssel. Houden we in Nederland vast aan de bestaande verdeling van Rijnwater bij Pannerden of sturen we in droge tijden al het water richting westen om verzilting tegen te houden?

Kan het water in extreem natte perioden, bij een sterk stijgende zeespiegel en het regelmatig en langer sluiten van stormvloedkeringen, nog doorstromen richting West-Nederland? Dergelijke keuzes bepalen de hoeveelheid water die over de IJssel zal gaan in extreme droge en natte perioden.

Het waterbeheer in het stroomgebied van Vecht, Sallandse Weteringen en Meppelerdiep zal naar verwachting de komende decennia sterk veranderen. Van zo snel mogelijk afvoeren zal de focus verschuiven naar vasthouden en bergen. Om wateroverlast en overstromingen stroomafwaarts te voorkomen, maar ook om juist in droge periode voldoende beschikbaarheid te garanderen. Zeker op de hoge zandgronden. Voor de IJssel geldt dit op Europees niveau.

Precies waar de eerste drie 'waterknoppen' elkaar ontmoeten, wordt de komende 20 jaar een deel van de nationale groeiopgave gerealiseerd. Afhankelijk van de vorm en uitvoering van de groeiopgave wordt de wateropgave voor de toekomst vergroot of kan de groeiopgave juist ruimte bieden voor de wateropgave. Daarmee is de groeiopgave van de regio Zwolle een vierde grote 'waterknop' voor een deel van het landelijk watersysteem.

Afbeelding: De Waterhuishouding van de regio Zwolle

3.4 Het DNA van Regio Zwolle

De samenwerkingscultuur binnen Regio Zwolle is uniek. Er is een diepgewortelde traditie van samenwerking tussen overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven en onderwijsinstellingen (de 40's). De samenwerking stimuleert (h)erkenning van gemeenschappelijke vraagstukken en een gezamenlijk aanpak om deze op te lossen. Zo ontstaat en groeit regionaal partnerschap. Samenwerking, vertrouwen, pragmatisme en de drie-eenheid van provincie, waterschappen en gemeenten kenmerken het DNA van de regio Zwolle.

Dit DNA is terug te zien in hoe afspraken, projecten en onderzoeken tot stand komen. Elkaar zien en horen is belangrijk in de regio Zwolle. Er wordt grens ontkennend samengewerkt, vanuit het creëren van meerwaarde en om jezelf en de ander verder te helpen. Er is bereidheid om verder te kijken dan alleen de eigen taken en verantwoordelijkheid en daar ook naar te handelen. We gunnen elkaar ruimte, podium en succes vanuit een coöperatieve win-win, waardoor we individueel, als bedrijf en als regio groeien.

Daarbij wordt het verleden niet vergeten. Bijvoorbeeld bij het realiseren van oplossingen voor de wateropgave. De oude manier van inrichten met water en ruimte wordt gebruikt om van te leren en op voort te bouwen, om zo een waterrobuust en klimaatbestendig landschap met veerkracht te realiseren, onder andere in de IJssel-Vechtdelta.

AANDACHTSPUNTEN

- **Alles dat Nederland kenmerkt is te vinden in regio Zwolle.** Regio Zwolle is Nederland in het klein, wat de regio bij uitstek geschikt maakt om (op kleinere schaal) te experimenteren met klimaatoplossingen die voor heel Nederland geschikt zijn
- De 'Klimaatbestendige groeiregio Zwolle' gaat over het verbinden van:
 - De onzekerheden en ontwikkelingen in het **landelijke watersysteem** op lange termijn (2100 e.v.)
 - De **groeiopgave** rondom wonen en mobiliteit voor de komende 20 jaar
 - **Transities** op het gebied van energie, landelijk gebied, wonen, mobiliteit en economie
- Zeg je klimaat, dan zeg je water in regio Zwolle. De inrichting van het waterbeheer heeft directe invloed op wonen, werken en leven in de regio. Vier 'waterknoppen' zijn daarbij van belang:
 - **Peil IJsselmeer**
 - **Rivierafvoerverdeling**
 - **Waterhuishouding ('spons') achterland regio Zwolle**
 - **Groeiopgave**
- Regio Zwolle kent een **diepgewortelde traditie van samenwerking** tussen overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven en onderwijsinstellingen (de 4O's). Samenwerking, vertrouwen, pragmatisme en de drie-eenheid van provincie, waterschappen en gemeenten kenmerken het DNA van de regio Zwolle.

4. Zo gaan we het doen: Aanpak, werkwijze, resultaten

4.1 NOVI-status als combinerende factor

Om Nederland op lange termijn veerkrachtig te houden voor klimaatveranderingen, is een traditionele aanpak niet voldoende effectief. In deze klimaatgevoelige delta, moeten via adaptieve en iteratieve processen nieuwe oplossingen ontwikkeld worden in de praktijk. De aanpak en werkwijze binnen NOVI-gebied 'Klimaatbestendige groeiregio Zwolle' worden nadrukkelijk geplaatst in een geheel van lopende projecten en programma's, op zowel landelijk als regionaal niveau. Er wordt aangesloten bij wat er al gebeurd en op stapel staat. De 'Klimaatbestendige groeiregio Zwolle' verbindt de nu nog op zichzelf staande programma's en koppelt gebiedsontwikkeling op systeemniveau, waardoor meerwaarde en een schaa sprong in transitie ontstaat. Door bijvoorbeeld bij de landschappelijke inpassing van zonnevelden waterberging en biodiversiteit mee te koppelen en op die manier meer ruimte te creëren voor het watersysteem om klimaatverandering op te vangen.

In het NOVI-gebied komen verschillende lopende programma's en trajecten samen, die ieder een element in zich dragen om te komen tot het realiseren van de ambitie om regio Zwolle te ontwikkelen tot de delta van de toekomst: een klimaatrobuuste, blijvend aantrekkelijke woon- en leefomgeving en een economisch vitale regio. Op basis van Omgevingsagenda Oost zijn de volgende werkafspraken gemaakt tussen Rijk en regio:

1. **Quickscan klimaatadaptatie en watersysteem:** Met de QuickScan klimaatadaptatie en watersysteem wordt een analyse van de samenhang tussen de verschillende water(systeem)opgaven onderling en de ruimtelijke en maatschappelijke opgaven in de regio Zwolle gemaakt. Begin 2021 worden er vanuit de QuickScan bouwstenen aangeleverd, die als input zullen dienen voor het de Verstedelijkingsstrategie Regio Zwolle;
2. **Onderzoek Gebiedsontwikkeling Spoorzone Zwolle:** Met het verbreden van de reizigerstunnel is ingespeeld op de groeiende reizigersstromen van dit op één na grootste vervoersknooppunt van Nederland. De scope van de ontwikkeling van het ov-knooppunt is nadrukkelijk groter dan alleen het station. Er hebben ondertussen ook ingrepen plaatsgevonden in de aanpalende gebieden, aan zowel aan de zuidzijde van het station als aan de noordzijde zijn ontwikkelingen gestart voor nieuwe woon- en werklocaties. Klimaatbestendig in hoge dichtheden, als schaa sprong in de stad met een duurzame ruimtelijke kwaliteit en in combinatie met slimme mobiliteit;
3. **Verstedelijkingsstrategie Regio Zwolle:** In de Verstedelijkingsstrategie geven Rijk en regio nader richting aan de verstedelijkingsopgave in samenhang met bereikbaarheid, energietransitie, landschap en de opgaven rondom klimaatadaptatie. Door het ontwikkelen van de verstedelijkingsstrategie ontstaat er inzicht in de verschillende mogelijke ontwikkelrichtingen waarmee toekomstige groei in de regio kan worden gerealiseerd. Ook wordt er verkend wat de mogelijkheden zijn voor doorgroeien in de toekomst. Dit moet leiden tot een gezamenlijke keuze voor een gewenste ontwikkelrichting en een bijbehorend adaptief ontwikkelpad;
4. **Gebiedsgericht MIRT-onderzoek Bereikbaarheid Zwolle en omgeving:** De toekomstige bereikbaarheidsopgave voor Zwolle en omgeving wordt sterk beïnvloed door de verstedelijkingsopgave voor wonen en werken in de regio Zwolle. Doel van het onderzoek is om, in wisselwerking met de verstedelijkingsopgave, de bereikbaarheidsopgave van Zwolle en omgeving in beeld te brengen.

Daarnaast hebben Rijk en regio de **Regio Deal Regio Zwolle** gesloten: met de Regio Deal zijn Rijk en regio een duurzaam partnerschap aangegaan op vijf thema's; circulair ondernemen door het MKB, een toekomstbestendige arbeidsmarkt, evenwichtige groei in de stad Zwolle én op het platteland (inclusief klimaatadaptatie) en een duurzame governance. Vanuit de Regio Deal worden in actielijnen

projecten opgepakt, verbreed en verbonden met het oog op versterking van brede welvaart voor inwoners en ondernemers in de regio Zwolle; De Regio Deal heeft een looptijd tot 2023.

Bovengenoemde werkafspraken hebben allen een tijdelijk karakter – weliswaar met de ambitie om blijvend verschil te maken – en zetten de eerste stappen richting samenhang. Echter, nog steeds vanuit een specifiek, sectoraal beleidsveld of specifieke opgave. Het samenbrengen van financieringsstromen, gelijkschakelen van tijdspaden, organisatieafspraken (werken als één overheid, governance) gaat de scope van deze afspraken te buiten. Daarnaast lopen er – vanuit de departementen en de regio – ook verschillende programma's en gebiedsontwikkelingen, met betrekking tot ruimtebeslag, leefomgeving en ruimtelijke kwaliteit.⁵ Kenmerkend aan al deze programma's en gebiedsontwikkelingen is dat zij een insteek hebben vanuit een of enkele opgaven zoals wonen, energie, duurzame economische groei, toekomst landelijk gebied, klimaatadaptatie. Hun eigen planning, organisatie en financiering hebben en daardoor de doorzettingskracht missen om daadwerkelijk samenhang en structurele verandering te realiseren én borgen.

De NOVI-status geeft invulling aan het vervolg, waarbij wordt voortgebouwd op deze bestaande interbestuurlijke samenwerkingstrajecten en waarbinnen op basis van langjarig commitment wordt toegewerkt naar de daadwerkelijke gezamenlijke uitvoering van de verschillende opgaven. In de samenwerking tussen Rijk en regio wordt, vanuit de driedelige opgave van groei, klimaat en balans en de bredere maatschappelijke transitie (zoals landbouw en energie) vormgegeven aan de delta van de toekomst. Om zo een stuk Nederland te creëren met perspectief, dat als voorbeeld en inspiratie kan dienen voor de rest van Nederland en de wereld.

Een van de eerste acties van het NOVI-gebied regio Zwolle zal zijn het inventariseren van lopende programma's en gebiedsontwikkelingen op het gebied van wonen, mobiliteit, energie, klimaat, landbouw en economie. Denk daarbij bijv. aan het Deltaprogramma, de stikstofproblematiek, OV-2040, de landelijke woonimpuls, veenweidegebieden en bodemdaling in verbinding met gebiedsontwikkelingen zoals Spoorzone Zwolle, programma Ruimte voor de Vecht, de regionale energiestrategieën en de lokale Omgevingsvisies.⁶ Het gaat er om lopende programma's en gebiedsontwikkelingen te helpen om de schaa sprong te maken en hun plek en bijdrage aan het grotere geheel te bepalen en vorm te geven. Zo kan NOVI bijvoorbeeld het platform bieden voor het Deltaprogramma om de samenhang van Zoetwater, Zeespiegelstijging en Ruimtelijke Adaptatie in combinatie met verstedelijking, bereikbaarheid en landbouw vorm te geven. Op die manier kan het Deltaprogramma haar doelen halen – en voorkomen dat haar opgave wordt vergroot – zonder zelf vanuit de waterwereld de samenhang en borging te moeten organiseren.

Figuur: Lopende trajecten in de regio

⁵ Verwijzen naar lijst in de bijlage

⁶ Eventueel verwijzen naar een bijlage met een eerste inventarisatie

4.2 Aanpak en werkwijze

De samenwerking tussen Rijk en regio in het NOVI-gebied 'Klimaatbestendige groeiregio Zwolle' vormt de basis van een langjarige samenwerking. De regio ziet hierbij een aanpak en werkwijze voor zich in drie termijnen of periodes. De eerste twee jaar staan in het teken van het vormgeven van de Rijk-regio samenwerking, welke in de daaropvolgende twee jaar wordt uitgebouwd. Na de eerste termijn van vier jaar, heeft de regio de intentie om de samenwerking verder te versterken in een volgende periode van vier jaar. Deze duurzame meerjarige samenwerking Rijk-Regio Zwolle is een katalysator en draagt bij aan de versnelling van lopende gebiedsprogramma's. Uiteindelijk zal deze aanpak ervoor zorgen dat klimaatadaptatie standaard wordt in het dagelijks doen en laten, in de regio en in Nederland.

De aanpak wordt vormgegeven vanuit drie denkrichtingen, te weten: een gebiedsaanpak (A), kennis (B) en governance (C). Deze denkrichtingen leiden samen tot uitvoeringskracht.

- A. **Gebiedsaanpak:** De dynamiek van de delta vraagt om integraal denken en doen. Dit wordt opgepakt door op de tekentafel al de samenhang van klimaatadaptatie mee te nemen en koppelkansen te verkennen. Oplossingen zijn nooit een blauwdruk, iteratief en adaptief denken zorgt voor de lokale inbedding. Daarbij wordt gezocht naar vernieuwende ruimtelijke concepten voor verweven landschap. En met de menselijk maat als startpunt wordt gezocht naar afstemming door de schalen heen, bijvoorbeeld naar de samenhang met het nationale watersysteem. De gebiedsaanpak wordt geplaatst binnen een geheel van lopende projecten en programma's, op zowel landelijk als regionaal niveau:
- a. **Systeemniveau (landelijk):**
 - i. **Quickscan Watersysteem** lange termijn: Hierin zullen de toekomstscenario's voor het watersysteem Landsdeel Oost in samenhang met de Ontwikkeling IJsselmeerpeil, de rivierafvoerdeling en de waterhuishouding landelijk gebied verbonden worden met de verstedelijkingsvraag voor de regio. In een volgende stap kunnen deze inzichten in een regionale deltastrategie verbonden worden met het Deltaprogramma en de samenhang tussen waterveiligheid, zoetwaterbeschikbaarheid en ruimtelijke adaptatie;
 - ii. **Woonopgave:** Tot 2035 moet de woningvoorraad in Nederland met circa 1,1 miljoen woningen worden vergroot. Regio Zwolle draagt hieraan bij door in te zetten op de bouw van 40.000-80.000⁷ (klimaatbestendige) woningen in de regio;
 - iii. **OV 2040:** OV2040 geeft inzicht in de te verwachten ontwikkeling van Zwolle als spoorknooppunt en de spoorlijnen die erdoorheen lopen, welke kwetsbaar zijn door de ligging in de delta. Samen met de uitvoeringsdiensten van het Rijk (RWS, ProRail) worden de mogelijkheden voor het aan elkaar koppelen van doelen en aanpakken verkend en wat dit betekent voor lokale gebiedsontwikkelingen.
 - b. **Regionaal gebiedsniveau:** Op regionaal gebiedsniveau denken we aan een drietal projecten (gebiedsprogramma's)⁸ waarop we met innovatieve ideeën op het gebied van klimaat, transitie en verstedelijking het verschil kunnen maken. Door intensieve monitoring kunnen versneld kansen worden herkend:
 - i. **Wieden-Weerribben** (Noordwest-Overijssel): Het huidige landbouwgebruik is eindig. NOx, bodemdaling, CO₂, het watersysteem en druk vanuit recreatie hebben gevolgen voor de inrichting en het gebruik van Noordwest-

⁷ In de verstedelijkingsstrategie onderzoeken we een drietal scenario's qua woningbouwaantallen, deze variëren van 40.000 tot 65.000 naar 80.000 extra woningen.

⁸ De invulling van deze ideeën moet nog met de gebiedsprogramma's worden afgestemd.

Overijssel. Op basis van de keuze voor functie volgt het peil. De ingezette samenwerking vanuit de Regio Deal met de projecten 'Duurzame groei toerisme/recreatie' en 'European Wetland Centre' kan, onder andere, worden verbreed met de opgaven van het watersysteem en koppeling Deltaprogramma, waardoor het gebied volwaardig onderdeel wordt als 'spons' van het landelijk watersysteem. Waarmee tevens perspectief kan ontstaan om bodemdaling in dit veenweidegebied te stoppen en een bijdrage aan het deltaplan biodiversiteit;

- ii. **Vechtdal als klimaatlas:** Dit betreft de transitie van landelijk gebied, een ontwikkelas langs het spoor, ontwikkeling op recreatief vlak en toerisme (landschappelijk waardevolle landgoederen en streekproducten) en adaptieve inrichting bij te veel en te weinig water. Vanuit de Regio Deal wordt gestart een flink aantal diverse projecten. Vanuit het NOVI-gebied kan deze samenwerking worden gecontinueerd en borging geboden worden aan de Regio Deal-projecten als onderdeel van het landelijk systeem. Waarbij integraal zoetwaterproblematiek, waterveiligheid, waterrobuuste infrastructuur, landschappelijke kwaliteit en verstedelijking rond Zwolle, vanuit opgavegericht werken en als één Overheid met een gezamenlijke lange termijnvisie op gebiedsniveau worden uitgewerkt;
 - iii. **Spoorzone:** De Zwolse Spoorzone is een schaa sprong in stedelijkheid, waarin vernieuwde concepten met betrekking tot stadsklimaat, leefbaarheid en mobiliteit worden ontwikkeld. De aanpak rondom de Spoorzone verbindt de plannen uit OV2040, de MIRT, Verstedelijkingsstrategie, Deltaprogramma, de Omgevingsvisie Zwolle, hubs en de Regio Deal.
- B. **Kennis:** Goede ideeën zijn veel waard. Het uitgangspunt is dat er gedurende het hele traject geleerd wordt van experimenten, kennis gedeeld en innovaties worden opgeschaald naar brede toepassingen. Van passie van eenlingen naar integreren in het denken en doen van iedereen. In regio Zwolle is veel ervaring met klimaatbestendige plan- en uitvoering. Deze kennis, kunde en ervaring wordt gedeeld met de rest van Nederland en daarbuiten. De regio dient als experimenteerregio en moet een plek worden waar deelnemers welkom zijn om goede voorbeelden rond de complexe opgaven te ervaren en te testen, bijvoorbeeld in de Climate Campus of het ITC van Universiteit Twente;
- C. **Governance:** De governance evolueert van afstemmen naar samenwerken en samendoen, met wisselende coalities passend bij de mix van opgaven. Het uitgangspunt is dat lokaal beslist wordt wat kan en centraal wat moet. De basis wordt gevormd door vertrouwen en nabuurschap. Co-creatie vindt plaats om nieuwe manieren van nieuw denken en handelen in te bedden in de governance laag. De traditie van netwerksamenwerking in de regio wordt benut.

4.2.1 Een vliegende start (0-2 jaar)

Wanneer de regio Zwolle begin 2021 als NOVI-gebied op de kaart staat, betekent dat niet dat er met niks begonnen wordt. De klimaatbestendige groeiregio is al langer het uitgangspunt voor denken en handelen, wat ook terug te zien is in bijvoorbeeld de projecten binnen de Regio Deal Regio Zwolle. Daarnaast heeft de regio al op heel veel fronten een goede samenwerking met het Rijk. In de eerste periode van 2021 tot aan 2023 maakt de regio dan ook een vliegende start; voortbordurend op nu. Het doel van deze eerste twee jaar is het opzetten van een (NOVI-specifieke) organisatie, het samenbrengen van lokale en regionale data en het behalen van de eerste successen (laaghangend fruit) in het opschalen van reeds bekende innovaties.

De focus in de gebiedsaanpak ligt op het opschaalbaar en deelbaar maken van bestaande voorbeelden uit de regio (bijvoorbeeld de fietsenstalling bij het station inzetbaar maken als waterberging) en het samenbrengen en opplussen van (bijvoorbeeld) bestaande gebiedsprogramma's voor de Wieden-Weerribben, het Vechtdal en de Spoorzone. Daarnaast wordt er een gebiedsgericht fonds opgericht. Dit fonds wordt opgezet om lopende gebiedsontwikkelingen en programma's (regionaal én landelijk) te helpen om de 'plus' te kunnen financieren om andere opgaven van buiten het oorspronkelijke programma mee te koppelen en zo meerwaarde, weerbaarheid en adaptief vermogen te realiseren. Het gaat daarbij om investeringsbudget en gezamenlijke uitvoering. In eerste instantie zal het fonds vooral gericht zijn op het meekoppelen van de klimaat- en wateropgave op systeemniveau, omdat deze lange termijnopgave (2100) nog niet in bestaande wet- en regelgeving is opgenomen. Een praktijkvoorbeeld waarnaar het fonds kan worden ingericht, is de IJssel-Vechtdelta samenwerking.

We willen een stip op de horizon zetten, daarom doen we, vanuit het onderdeel 'Kennis, een systeemverkenning. We onderzoeken de mogelijkheden om bijvoorbeeld bestaande (deel)modellen samen te brengen op gebiedsniveau tot een digitaal model om scenario's mee te kunnen toetsen en 'no regrets' te verkennen. Middels deze scenario's wordt vooruit- (tijdshorizon 2100) en teruggekeken in een ontwerpend onderzoek, op basis waarvan de stip op de horizon daadwerkelijk gezet kan worden. Uit dit onderzoek komt naar voren wat er nú moet gebeuren (no regrets) of juist niet gedaan moet worden, wat de 'nice to have' en 'need to have' acties zitten en waar de grote veranderingen kunnen worden gemaakt (*big wins*).

Wat betreft governance wordt de samenwerking tussen Rijk en regio vormgegeven, op basis van de bestaande coalition of the willing in de regio. Een coalitie waarbij ook maatschappelijke organisaties en private partijen betrokken worden, zoals Staatsbosbeheer, CBS, Deltares, provinciale landschappen, Zwols Concilium (Coöperaties en ontwikkelaars) en Hogeschool Windesheim. Daarnaast wordt de samenwerking vormgeven rondom onderzoek en onderwijs, met bijvoorbeeld het PBL, de Climate Campus en ITC Universiteit Twente.

	A Gebiedsaanpak	B Kennis	C Governance
Focus	1 Verbinden systeem- en gebiedsniveau 2 In kaart brengen opgave 3 Oppakken 'no regrets' 4 Opzet fonds voor samenhangende omgevingskwaliteit	1 Ontwikkelen visie o.b.v. ontwerpend onderzoek 2 Goede voorbeelden analyseren en delen 3 Uitbreiden onderwijs-onderzoek	1 Door ontwikkelen bestaande regiosamenwerking 2 Rolverdeling en commitment Rijk-regio 3 Samenwerking onderzoek-onderwijs
Resultaat	I Eerste aanzet gebiedsaanpak II Begin fondsvorming	I Toekomstvisie en scenario's (2100) II Bouwstenen	I Opzet samenwerking II Samenhang lopende programma's

4.2.2 Doorbouwen (2-4 jaar)

In de periode 2023 tot 2025 ligt de focus op de uitvoering. Goede ideeën voeren we in de praktijk uit. Daarbij monitoren we de uitvoering om te leren en gebruiken we de praktijkervaring om ideeën en ontwerpen aan te passen. Het uitgangspunt is om te leren hoe de regio als testgebied voor slimme ideeën kan werken.

Deze periode staat in het teken van het ontwikkelen en opschalen van prototypes van de delta van de toekomst, door de systeemopslag en bovenregionale benadering van het watersysteem vorm te geven, rivieren, weteringen, stad en landelijk gebied als één landschap te zien en nieuwe landschappen vorm te geven met aandacht voor gebruik, beheer, kwaliteit en identiteit. Leren van samenhang in systemen leidt tot nieuwe innovaties, die in kleine projecten getest worden. Daarnaast wordt op regionaal niveau het Team Klimaat Actief opgericht, dat praktische hulp biedt bij initiatieven van onderop, die bijdragen aan het klimaatbestendig maken van de eigen leefomgeving. In deze 2^e termijn willen we de Regionale Investeringsagenda (RIA), waar we reeds in de eerste periode mee gestart zijn, afronden.

Op het gebied van kennis ligt de focus op het inzetten van de beweging richting 'klimaatrobuust denken'. Er worden nieuwe business cases ten aanzien van klimaat ontwikkeld, waarbij expertise uit verschillende trajecten en proeftuinen aan elkaar verbonden worden en opgedane kennis wordt ontsloten. De Demodelta Regio Zwolle wordt concreet gemaakt in een living lab en gepositioneerd als interessante plek om testen uit te voeren en op te schalen, juist ook voor partijen van buiten de regio. Tot slot wordt er een onderwijscampus opgezet, gekoppeld aan Universiteit Twente en de Climate Campus in Zwolle.

Wat betreft de governance wordt het groeimodel verder uitgewerkt; de samenwerking en verbinding wordt versterkt en het partnerschap grens ontkennend en langjarig vormgegeven. De samenwerking tussen de 40's wordt versterkt en samen wordt bepaald in welke vorm de programma's hun continuïteit krijgen.

	A Gebiedsaanpak	B Kennis	C Governance
Focus	1 Testen en opschalen 2 Nieuwe landschappen ontwikkelen 3 Team Klimaat Actief oprichten	1 Monitoring bestaande oplossingen 2 Kennis levert koppelkansen 3 Onderzoek adaptieve systeemkeuzes 4 Klimaat business cases	1 Samenwerking en verbinding vanuit 'gunnen' 2 Iedereen is partner: grens ontkennend en langjarig 3 Vorm bepalen met continuïteit programma's 4 Samenwerking 40's
Resultaat	I Eerste aanzet landschapsinrichting II Voortgang fondsvorming III Regionale Investeringsagenda	I Uitdragen expertise II Platform voor klimaatadaptatie III Slimme bouwstenen	I Formaliseren samenwerkingsconstruct II Breed draagvlak III Gezicht naar buiten

4.2.3 Samenhang versterken (4-8 jaar)

Aanvullend op de initiële periode als NOVI-gebied, kijkt de regio vooruit naar een tweede periode van vier jaar, waarin de gestarte activiteiten en de governance bestendigd worden en de opgedane kennis en ervaring breed (nog breder) gedeeld met anderen.

Binnen de gebiedsaanpak worden lopende projecten en gebiedsprogramma's versneld en opgeschaald. Daarnaast worden er nieuwe programma's met adaptieve systeemkeuzes opgestart. Klimaatrobuust is daarbij het uitgangspunt en wordt gezien als het 'nieuwe normaal'. De opgedane kennis en ervaring op het gebied van adaptieve systemen en samenhang worden gedeeld met Nederland en de rest van de wereld. Een klimaatleerstoel in de regio ondersteunt deze ambitie. Het groeimodel governance wordt voltooid door een door ontwikkeling naar een programmaorganisatie.

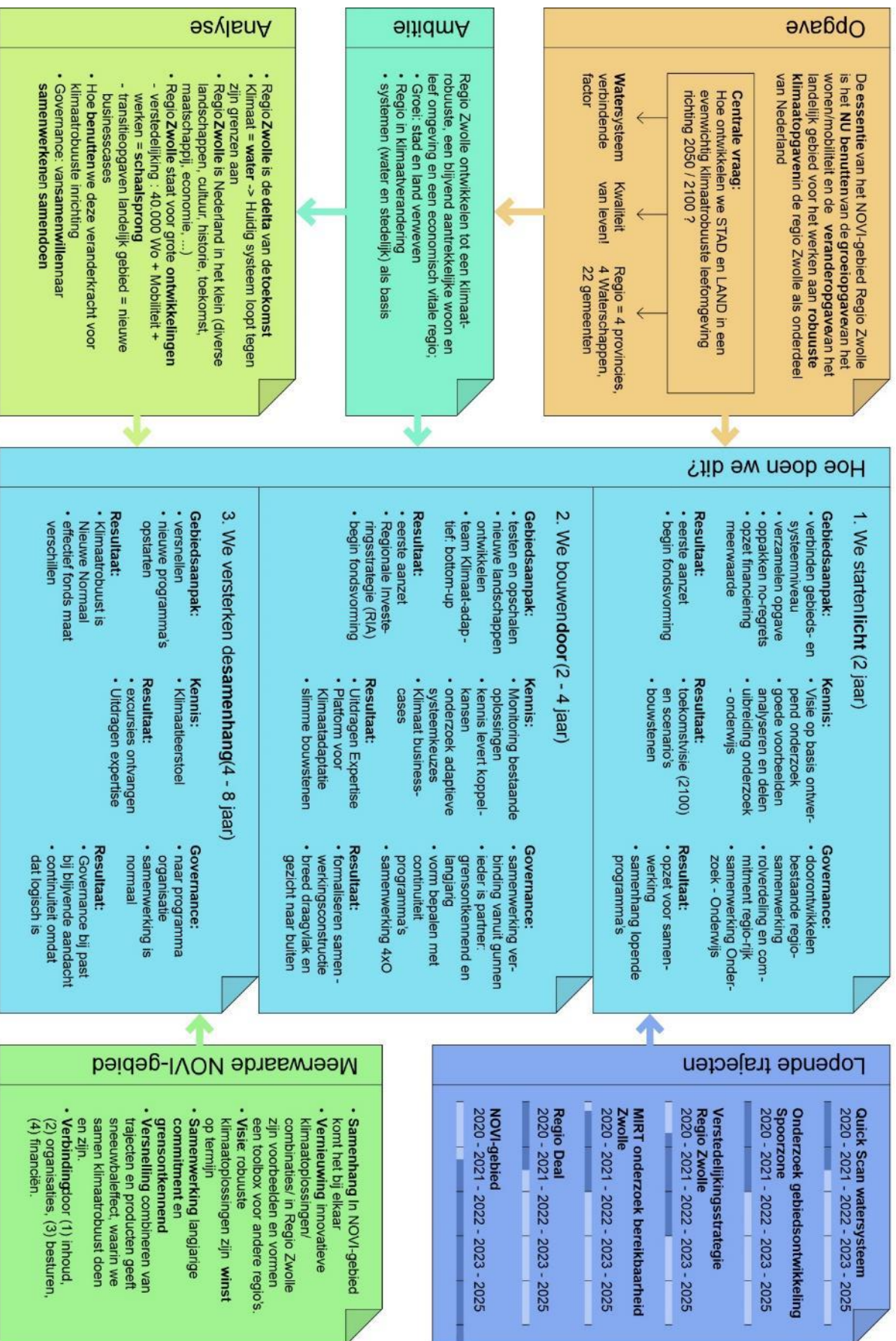
Binnen de samenwerking staat leren van elkaar centraal en is men trots op de manier van leren, samenwerken en uitvoeren in de regio.

	A Gebiedsaanpak	B Kennis	C Governance
Focus	1 Versnellen 2 Nieuwe programma's opstarten	1 Uitdragen expertise 2 Excursies ontvangen	1 Door ontwikkeling naar een programmaorganisatie 2 Samenwerking op gebied van leefomgeving is de standaard
Resultaat	I Klimaatrobust is het nieuwe normaal II Effectief fonds in werking	I Klimaatleerstoel	I Governance die past bij blijvende aandacht voor het thema II Continuïteit

AANDACHTSPUNTEN

- **NOVI-status als combinerende factor:** De 'Klimaatbestendige groeiregio Zwolle' verbindt de nu nog op zichzelf staande programma's en koppelt gebiedsontwikkeling op systeemniveau, waardoor meerwaarde en een schaa sprong in transitie s ontstaat
- Aanpak en werkwijze worden vormgegeven uit drie denkrichtingen:
 - **Gebiedsaanpak**
 - **Kennis**
 - **Governance**
- De regio onderscheidt drie, opeenvolgende, periodes waarin gewerkt wordt aan de 'Klimaatbestendige groeiregio Zwolle':
 - **Een vliegende start** (2021-2023), met focus op het opzetten van de NOVI-organisatie, het samenbrengen van lokale en regionale data en het behalen van de eerste successen in het opschalen van reeds bekende innovaties
 - **Doorbouwen** (2023-2025), waarin de uitvoering centraal staat en door middel van monitoring geleerd wordt van de praktijk en hoe de regio kan dienen als testgebied voor slimme ideeën
 - **Samenhang versterken** (2025-2029), vooruitkijkend voorbij de initiele NOVI-periode van vier jaar richt de regio zich op het bestendigen van de activiteiten en governance en het (nog breder) delen van de opgedane kennis en ervaringen

NOVI-gebied Regio Zwolle

5. Dit is er nodig: Organisatie en financiën

5.1 Organisatie

Regio Zwolle kent een structuur van een lichte bestuurlijke samenwerking tussen ondernemers, onderwijs, maatschappelijke organisaties en overheden (22 gemeenten en 4 provincies). Vertegenwoordigers van deze 4O's hebben zitting in de Regiegroep Regio Zwolle, die optreedt als regievoerder, en aan een vijftal bestuurlijke tafels die werken aan de vijf grote opgaven in de regio – economie, energie, human capital, bereikbaarheid en leefomgeving. Deze samenwerkingsstructuur wordt gecombineerd door het Regionaal Kernteam, waarin alle 22 burgemeesters en een afgevaardigde gedeputeerde deelnemen.

In het kader van de NOVI wordt gekozen voor een groeimodel voor governance: In de bestaande structuur werken de regiogemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk al samen rondom de dossiers 'Gebiedsgericht MIRT-onderzoek' en 'Verstedelijkingsstrategie'. Om geen onnodige bestuurlijke drukte te organiseren, wordt wat betreft de organisatie en governance van het NOVI-gebied op deze bestaande structuur aangesloten. Deze samenwerkingsstructuur loopt door tot eind 2022. De periode 2021-2022 wordt gebruikt om voor te sorteren op een eigen aanpak en samenwerkingsstructuur voor de NOVI-regio organisatie, die vanaf 2023 wordt ingericht. Daarbij wordt, in lijn met de voor de regio kenmerkende manier van werken, ook nagedacht over het vormgeven van de actieve betrokkenheid (participatie) van inwoners. Zo realiseren we een klimaatrobuste, aantrekkelijke woon- en leefomgeving van, voor en door de inwoners van de regio.

Voor de periode 2021-2022 wordt gebruik gemaakt van de volgende gremia:

1. **Stuurgroep Verstedelijkingsstrategie Regio Zwolle:** De koplopersgroep van bestuurders vanuit de overheden;
2. **Kernteam:** Van elke organisatie neemt één vertegenwoordiger deel, die een verbindersrol vervult vanuit de eigen organisatie;
3. **Bestuurlijk Maatschappelijke AdviesGroep (BMAG):** Een breder overleg waarin vanuit de quadruple helix partners deelnemen;
4. **Bestuurlijke Tafel Leefomgeving:** Een van de vijf bestuurlijke tafels van de regio, waarin de verbinding wordt gelegd tussen het NOVI-gebied en de andere regio opgaven;
5. **Directeurennetwerk:** Het directeurenoverleg Omgevingsagenda Oost-Nederland wordt benut om wanneer nodig zaken te agenderen.
6. **Bestuurlijk Overleg:** Het bestuurlijk overleg fungeert als opdrachtgever van het kernteam en het ambtelijk overleg.

5.2 Financiën

Voor de benoeming tot NOVI-gebied en een snelle (door) start van het plan van aanpak, is het van belang dat Rijk en regio afspraken maken over de inzet van mensen en middelen om de samenwerking vorm te geven en een eigen begroting voor het NOVI-gebied op te kunnen stellen.

Onderstaand overzicht bevat hiervoor een eerste aanzet, die gaandeweg kan worden bijgesteld. We starten met een kwartiermakersfase in het 1^e jaar. De komende jaren zal halfjaarlijks in het Bestuurlijk Overleg besproken worden of de inzet toereikend is of dat er moet worden bijgeschakeld. De raming is opgesteld voor de periode van 'twee plus twee jaar', met een doorkijk naar de tweede periode van vier jaar.

Aanvullend op deze begroting is het essentieel om voor de periode na 2021 middelen te reserveren voor de uitvoering. Dit kan in de vorm van een Regionale Investeringsagenda (RIA). Het gesprek

hierover dient in het voorjaar van 2021 gevoerd te worden, zodat (investerings) beslissingen meegenomen kunnen worden in de begroting.

Bijdragen

Binnen het NOVI-gebied werken Rijk en regio samen aan het realiseren van de gestelde ambitie en beiden dragen hier financieel aan bij. Naast deze specifieke bijdrage, wordt voor de activiteiten die ondernomen worden in het kader van het NOVI-gebied, zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de beschikbare capaciteit en middelen vanuit lopende projecten en programma's.

Bijdragen	
	2021-2022
Regio	
	350.000
Rijk	
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	250.000
Infrastructuur en Waterstaat	50.000
Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	50.000
Totaal	€ 700.000

Uitgaven

De uitgaven vallen uiteen in twee onderdelen; proceskosten en ontwikkelbudget. De proceskosten bestaan uit mankracht, overhead en de communicatiemiddelen die worden ingezet voor het programma. Met het ontwikkelbudget wordt geïnvesteerd in activiteiten die worden opgestart om daadwerkelijk invulling te geven aan de uitvoering van het NOVI-gebied. Voorbeelden hiervan zijn ontwerpstudies, ontwerpend onderzoek, het betrekken van bewoners, maken van business cases, het starten van living labs, bouwen van prototypes en governance toepassingen. De omvang van het benodigde ontwikkelbudget zal gaandeweg bepaald worden, evenals hoe de dekking van deze kosten georganiseerd wordt.

Uitgaven		
	2021	2022
Proceskosten		
Projectmedewerkers	150.000	150.000
Overhead	150.000	150.000
Communicatiemiddelen	50.000	50.000
Ontwikkelbudget		
Gebiedsaanpak	PM	PM
Kennis	PM	PM
Governance	PM	PM
Totaal	€ 350.000	€ 350.000

6. Beeldende samenvatting: Klimaatbestendige groeiregio Zwolle

